

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ความสัมพันธ์ระหว่างการอนุรักษ์ ภายใต้บริบทเมืองมรดกโลก กับการเปลี่ยนแปลงด้านกายภาพ ภายในเขตอนุรักษ์เมืองหลวงพระบางในช่วงปีค.ศ.1998 – 2001 เป็นความต่อเนื่องมาจากประวัติศาสตร์ที่เกิดมาจากปัจจัยทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจ (วัตถุประสงค์ข้อ 2) นับตั้งแต่ครั้งที่หลวงพระบางอยู่ภายใต้อิทธิพลและการครอบครองของสยามช่วงปีค.ศ.1779 – 1893 และต่อมอลาเวได้ตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสช่วงค.ศ.1893 – 1945 ในทางการเมืองในช่วงยุคต่างชาตินี้คือ จะเห็นถึงการกดขี่และเอาเปรียบจากประเทศผู้ยึดครอง และโดยตลอดช่วงเวลาเหล่านี้คือ ช่วงเวลาของสงคราม การสู้รบ การก่อกบฏ ด้วยความต้องการเป็นอิสระจากการถูกปกครอง ซึ่งรวมไปถึงการแก่งแย่งอำนาจกันเองในแต่ละกลุ่มที่ต้องการเป็นใหญ่ ทางด้านเศรษฐกิจในช่วงเวลานี้เป็นเศรษฐกิจแบบยังชีพ ในการปกครองของทั้งสยามและฝรั่งเศสที่กระทำต่อระบบเศรษฐกิจของลาวคือ การเก็บส่วย การใช้แรงงาน และการขูดรีดทรัพยากรต่าง ๆ

ในการได้เอกราชอย่างสมบูรณ์ของลาวเกิดมาจากการร่วมมือกันของพรรคคอมมิวนิสต์ 3 ประเทศคือลาว เวียดนาม และกัมพูชา ซึ่งประสบชัยชนะต่อฝรั่งเศส ทำให้ฝรั่งเศสหมดอำนาจลง (ลงนามกันในวันที่ 21 กรกฎาคม ค.ศ. 1954) หลังจากนั้นลาวก็ยังคงมีการสู้รบอย่างต่อเนื่องถึง 10 ปี จากการแทรกแซงของสหรัฐอเมริกาและไทย ในการต่อต้านการแพร่ขยายของคอมมิวนิสต์ที่เวียดนามเหนือและจีนได้ให้การสนับสนุนลาวในช่วงเวลานั้น แต่ทว่าต่อมาขบวนการปะเทดลาวก็ได้รับชัยชนะทางทหารและการเมืองอย่างเด็ดขาดในปีค.ศ.1975 นับจากนั้นมาลาวก็ยกเลิกรัฐบาลผสม ล้มเลิกสถาบันกษัตริย์ แล้วสถาปนาการปกครองโดยใช้ระบบสังคมนิยม และได้เปลี่ยนชื่อประเทศเป็น “สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” หรือที่ชื่อย่อว่า สปป.ลาว (The Lao People's Democratic Republic – The Lao PDR)

ช่วง 10 ปีแรกหลังจากการใช้ระบบการปกครองแบบสังคมนิยม ลาวได้ประสบกับปัญหาอย่างหนักในเรื่องทางเศรษฐกิจอันเกิดมาจากผลเสียหายจากสงคราม ความพยายามแก้ปัญหาของรัฐบาลคือ การขอความช่วยเหลือจากต่างประเทศ และพยายามเพิ่มรายได้จากภาคเกษตร แต่แล้วความพยายามของรัฐบาลก็ล้มเหลวทั้งเรื่องของการเก็บภาษีจากชาวนา และการจัดตั้งระบบนารวม

ในความสั่นคลอนของระบบการเมืองและเศรษฐกิจตามแนวทางแบบสังคมนิยม ที่ต้องขึ้นกับความช่วยเหลือจากประเทศสังคมนิยมด้วยกันอย่างจีน สหภาพโซเวียต และเวียดนาม ที่ต่อ

มาจีนกับเวียดนามก็ไม่ลงรอยกันจากการที่เวียดนามรุกรานกัมพูชาในปีค.ศ.1998 และลาวจำต้องเข้าข้างเวียดนามตามสนธิสัญญา อันเป็นผลให้ต้องขัดกันกับจีน ทำให้ลาวตัดสินใจไปส่งเสริมธุรกิจของเอกชน ยอมรับในระบบตลาด และหันมาสร้างความสัมพันธ์กับประเทศไทยและประเทศตะวันตกเพื่อประโยชน์ในการฟื้นฟูเศรษฐกิจ ตามนโยบายนี้เรียกกันว่า “นโยบายจินตนาการใหม่” (New Economic Mechanism) โดยเริ่มใช้มาตั้งแต่ปีค.ศ.1986 ผลของการใช้นโยบายนี้ได้ทำให้ต่างชาติเข้าไปลงทุนในลาวเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้เศรษฐกิจลาวขยายตัว ในการลงทุนจากประเทศต่าง ๆ ในช่วงปีค.ศ.1988-1996 เงินลงทุนจากไทยมีมากที่สุด รองลงมาคือจากสหรัฐอเมริกา

โดยความตั้งใจต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ได้ทำให้หลวงพระบางได้สถานภาพการเป็นเมืองมรดกโลก โดยหลวงพระบางได้อยู่ในบัญชีมรดกโลกหมายเลขที่ 479 เดือนธันวาคมปีค.ศ.1995 และอีกสามปีต่อมาจึงได้สถานภาพอย่างเป็นทางการ จุดเด่นของหลวงพระบางคือการผ่านเกณฑ์ทางด้านวัฒนธรรมถึง 3 ข้อคือ

- (ii) เป็นการแสดงออกถึงคุณค่าของมนุษย์ภายใต้ขอบข่ายทางวัฒนธรรมของโลกที่ข้ามผ่านกาลเวลา ด้วยพัฒนาการทางด้านสถาปัตยกรรม เทคโนโลยีทางศิลปะ หรือการออกแบบวางแผนของเมืองและสภาพภูมิทัศน์
- (iv) เป็นตัวอย่างที่เด่นชัดของรูปแบบอาคารหรือหมู่เหล่าทางสถาปัตยกรรม และเทคโนโลยี หรือภูมิทัศน์ที่แสดงให้เห็นถึงความหมายของแต่ละช่วงเวลาในประวัติศาสตร์มนุษยชาติ
- (v) เป็นตัวอย่างที่เด่นชัดทางการตั้งถิ่นฐานตามขนบธรรมเนียมหรือการใช้ผืนแผ่นดินของมนุษยชาติ ที่เป็นตัวแทนของวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ (หรือหลายวัฒนธรรม) โดยเฉพาะเมื่อสิ่งเหล่านี้ได้กลายเป็นสิ่งที่เปราะบางภายใต้ผลกระทบอันเกิดมาจากความเปลี่ยนแปลงที่ไม่อาจกลับคืนมา

ในการดำเนินการต่อเมืองหลวงพระบางคือ การปรับปรุงทางด้านกายภาพ ซึ่งได้มีการตั้งหน่วยงานขึ้นมารับผิดชอบคือ **ห้องการมรดก** (ก่อนหน้านี้ห้องการมรดกรวมอยู่กับห้องการกระทรวงแถลงข่าวและวัฒนธรรม แต่ในเวลาต่อมาได้แยกออกมาเป็นหน่วยงานอิสระ) การดำเนินการนี้ได้มีการให้ความหมายว่า เป็นการดำเนินการเพื่อการอนุรักษ์เมืองหลวงพระบาง ในเบื้องต้นได้จัดแบ่งเขตตัวเมืองออกเป็น 3 เขตใหญ่ ๆ คือ

1. เขตเมืองเก่าหรือเขตอนุรักษ์ (ZPP-UA)
2. เขตประวัติศาสตร์ล้อมรอบศูนย์กลาง (ZPP-UB)
3. เขตธรรมชาติ (ZPP-N)

การดำเนินการที่เข้มงวดจะอยู่ที่บริเวณเขตเมืองเก่า (ZPP-UA) โดยทางห้องการมรดกได้มีการสำรวจอาคารและได้ขึ้นทะเบียนอาคารเหล่านั้น (ในปีค.ศ.2001 มีอาคารที่ขึ้นทะเบียนทั้งหมดรวมทั้งศาสนสถานด้วยคือ 610 หลัง) ในการจะปรับปรุงซ่อมแซมนั้น จะกระทำได้ต้องมีการไปยื่นคำร้องที่ห้องการมรดกเสียก่อน การควบคุมนั้นจะเป็นทั้งในเรื่องของรูปแบบและวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง เพราะในทางสถาปัตยกรรมนั้นเป็นการกระทำเพื่อภาพรวมทั้งตัวเมือง ในองค์ประกอบอื่นที่สำคัญในการดูแลนั้น ได้แก่ เรื่องของขนาดและสัดส่วนของอาคารและกลุ่มอาคาร รูปด้านหน้าอาคาร การใช้สี การใช้วัสดุผนังหลังคา ลักษณะของประตูบ้านและรั้ว การติดตั้งจานดาวเทียม ป้ายโฆษณา และในส่วนของพื้นที่สาธารณะอย่างเช่น ทางเท้าและบาทวิถี ท่อและทางระบายน้ำ เสาและสายไฟฟ้า โคมไฟริมถนน ฯลฯ ในส่วนที่มีการดำเนินการในปัจจุบันงบประมาณที่ได้มาแทบทั้งหมดได้รับการสนับสนุนจากองค์กรต่างประเทศ โดยเฉพาะฝรั่งเศสที่ช่วยเหลือทั้งเรื่องเงินและผู้เชี่ยวชาญ

ผลกระทบจากการเป็นเมืองมรดกโลกของหลวงพระบางที่ส่งผลกระทบต่อผู้คนที่ย้ายอยู่ก่อนก็คือ เรื่องค่าใช้จ่ายที่พวกเขาต้องจ่ายแพงขึ้น อย่างเช่นกรณีของการซ่อมแซมหลังคาที่ต้องมุงหลังคาด้วยดินขอ(กระเบื้องดินเผา) ที่มีราคาแพงกว่าสังกะสีที่นิยมใช้กันก่อนหน้านี้ (แต่ในเรื่องนี้สำหรับอาคารที่ได้ขึ้นทะเบียน ทางห้องการมรดกจะช่วยจ่ายเงินให้ครึ่งหนึ่ง) ในความรู้สึกอีกด้านอื่น ๆ ของชาวเมืองเกี่ยวกับอาคารที่อยู่อาศัยจะเป็นในเรื่องของการไม่สามารถกำหนดรูปแบบที่ต้องการได้ตามใจชอบ ถ้าความต้องการนั้นขัดกันกับห้องการมรดก ชาวบ้านก็ต้องยินยอมตามนั้น

ความเปลี่ยนแปลงที่มีองค์กรมาควบคุมทางด้านกายภาพแทนที่อำนาจการจัดการของชุมชนและเจ้าของอาคารนั้น ได้สร้างคนสองกลุ่มขึ้นมา นั่นคือ **กลุ่มคนที่ได้ประโยชน์และกลุ่มคนที่เสียประโยชน์** (วัตถุประสงค์ข้อ 3) กลุ่มที่ได้ประโยชน์ก็คือผู้ที่เป็นเจ้าของอาคารในบริเวณถนนสายหลัก ดังจะเห็นว่าในช่วงหลังการประกาศให้หลวงพระบางเป็นเมืองมรดกโลก และสปป.ลาว ได้ประกาศสัมพันธภาพการท่องเที่ยวลาว 1999-2000 ได้ทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นจำนวนมาก ก็ได้ทำให้เกิดร้านค้าและกิจการการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวเกิดขึ้นมากมายอย่างเช่น ร้านอาหาร (เกสต์เฮาส์) ร้านอาหาร ร้านอินเทอร์เน็ต ร้านอัดรูป บริษัทท่องเที่ยว ฯลฯ หรือบางอาคารที่เจ้าของไม่ทำกิจการเองก็จะให้ผู้เช่าโดยเก็บค่าเช่าเป็นรายเดือนหรืออาจจะรายปี กับกลุ่มที่เสียผลประโยชน์นั้นที่กระทบโดยตรงคือ ชาวบ้านที่สร้างบ้านเรือนอยู่ในเขตห้ามสร้างภายในบริเวณเขตธรรมชาติของพระธาตุพูสี และชาวบ้านที่อยู่ใกล้กับวัดมากเกินไปตรงบริเวณริมแม่น้ำโขง หรือกลุ่มลาวสูงที่อพยพลงบาตั้งเพิงขายของให้กับนักท่องเที่ยวบริเวณใกล้ตลาดดารา ซึ่งทาง

การมีความต้องการให้ย้ายออกไปขายที่อื่น เพราะต้องการจะทำบริเวณนี้ให้เป็นอาคารให้ร้านค้า มาเช่าขายสินค้าที่ระลึก

ในการวิเคราะห์ว่า แล้วความสัมพันธ์ระหว่างการอนุรักษ์ของมรดกโลก กับการเปลี่ยนแปลงภายในเขตอนุรักษ์เมืองหลวงพระบางตามแนวทางที่เป็นอยู่และจะดำเนินไปทางใด (วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ 4) ในที่นี่ได้รวมเอาการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพไว้กับวิถีชีวิตของผู้คน ได้พบว่ามีหลายปัจจัยที่ครอบคลุมและมีอิทธิพลต่อทิศทางการเปลี่ยนแปลงทั้งในปัจจุบันในอนาคต ปัจจัยเหล่านี้ได้แก่ ปัจจัยจากหน่วยงานที่มีอำนาจรับผิดชอบ ปัจจัยทางด้านภูมิศาสตร์ของตัวเมือง และปัจจัยด้านพื้นที่ใช้สอยอันเกี่ยวพันกับเรื่องทางวัฒนธรรม

ปัจจัยจากหน่วยงานที่มีอำนาจรับผิดชอบ เกิดจากการที่ต้องมีกฎระเบียบต่าง ๆ ในการควบคุมการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ ไม่เพียงแต่ห้องกรมรดกเท่านั้น ยังได้รวมไปถึงหน่วยงานอื่นที่เข้ามามีส่วนรับผิดชอบร่วมกันอย่างเช่น การเคหะผังเมือง การคมนาคมขนส่ง ไปรษณีย์และการก่อสร้าง เป็นต้น ในความร่วมมืออันนี้แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญของรัฐในการปรับปรุงเมืองหลวงพระบาง ความสำคัญอันนี้นั้นก็คือ ตัวเลขในทางเศรษฐกิจที่รายได้จากการท่องเที่ยวโดยรวมทั้งประเทศได้อยู่ในอันดับต้น ๆ และมีแนวโน้มการขยายตัวมากขึ้นจากการลงทุนในธุรกิจต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

ปัจจัยทางด้านภูมิศาสตร์ของตัวเมือง โดยลักษณะของตัวเมืองหลวงพระบางคือ การเป็นเมืองในหุบเขา ทำให้การรับข่าวสารของชาวเมืองหลวงพระบางต้องใช้จากรับสัญญาณดาวเทียม ความจำเป็นอันนี้ได้ถูกมองว่าจันดาวเทียมมีส่วนทำให้เสียภูมิทัศน์ของการเป็นเมืองเก่า และการที่ตัวเมืองโอบล้อมด้วยแม่น้ำโขงและแม่น้ำคาน ประกอบกับการมีหนองน้ำกระจายอยู่ภายในตัวเมืองเป็นจำนวนมาก สภาพแวดล้อมอันนี้ได้เป็นเรื่องหนึ่งในการพิจารณาต่อความเปลี่ยนแปลงในโครงการต่าง ๆ อย่างเช่นเรื่องการบำบัดน้ำเสีย หรือเรื่องมลพิษต่าง ๆ แต่การดำเนินการนั้นยังต้องรองงบประมาณและการช่วยเหลือจากต่างประเทศ

ปัจจัยด้านพื้นที่ใช้สอยอันเกี่ยวพันกับเรื่องทางวัฒนธรรม ประเด็นทางกายภาพอันเกี่ยวกับทางสังคมและวัฒนธรรมอันนี้เป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนมาก เพราะการที่นักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามา มาก ย่อมหมายถึง "การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม" อันเกิดมาจากการที่พวกเขามีวิถีปฏิบัติ และความเชื่อในการดำเนินชีวิตที่แตกต่างไปจากชาวเมือง อย่างเช่นเรื่องการแต่งกาย อาหารการกิน ธรรมเนียมการปฏิบัติในที่สาธารณะ ฯลฯ ดังนั้นจึงทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า "การปะทะสังสรรค์ทางสังคม" (Social Interaction) ตัวอย่างอันนี้จะเห็นได้จากพื้นที่ทางศาสนาอย่างกรณีของวัดและพระสงฆ์ ซึ่งชาวเมืองหลวงพระบางต่างให้ความสำคัญและเคารพ ส่วนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่ไม่ได้ศรัทธาเหมือนกันนั้น ความต้องการก็คือมาเยี่ยมชมและถ่ายรูปเก็บไว้

และในการเป็นเมืองมรดกโลกของหลวงพระบางนั้น การที่ผู้อาศัยในบ้านไม่สามารถกำหนดรูปแบบและขยายพื้นที่การใช้สอยในบางส่วนที่ต้องการได้ ส่วน วัด ซึ่งเป็นพื้นที่ของชุมชนคนในชุมชนและทางวัดก็ไม่มีอำนาจจัดการเองได้ สิ่งที่เกิดขึ้นนี้ล้วนแต่ทำให้เกิดผลย้อนกลับมามีสิ่งเหล่านี้ อาจกำลังไปทำลายความเข้มแข็งของชุมชนที่ต้องการความสามัคคี และความรักหวงแหนในถิ่นที่อยู่ ซึ่งความรู้สึกเหล่านี้จะเป็นพื้นฐานอันเป็นพลังในการปัญหาต่าง ๆ ที่ชุมชนจะต้องรู้จักคิด ยืนหยัด และจัดการได้ด้วยตนเอง ในเรื่องราวเหล่านี้เองที่ควรได้มีการศึกษากันต่อไป ว่าจะมีทางใดบ้างที่ดีที่สุด สำหรับความต้องการผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจในการเป็นเมืองมรดกโลกของหลวงพระบาง ในเวลาเดียวกันผู้คนที่วิถีชีวิตอยู่กับเมืองจะต้องสามารถสร้างชุมชนได้เข้มแข็ง

ข้อเสนอแนะ

1. ในการดำเนินการของหน่วยงานรัฐ อย่างห้องการมรดกหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ควรให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ทั้งเรื่องเกี่ยวกับการปรับปรุงซ่อมแซมตัวอาคาร และการดำเนินงานต่อพื้นที่สาธารณะของตัวเมือง เพื่อทำให้เกิดความพอใจแก่ทุกฝ่าย และทำให้คนในชุมชนได้รู้สึกว่ามีส่วนร่วมในการพัฒนาเมืองหลวงพระบาง

2. จากการที่หลวงพระบางมีการเติบโตด้านการท่องเที่ยวอย่างรวดเร็ว ทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นจำนวนมาก ดังนั้นปริมาณของการบริโภคและของเสียต่าง ๆ ย่อมเพิ่มมากขึ้น การให้ความสำคัญกับเรื่องสิ่งแวดล้อมจึงเป็นเรื่องใหญ่ และควรเป็นประเด็นแรก ๆ ของการพิจารณาโครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่ทุกฝ่ายต้องให้ความสำคัญ

3. ในการเป็นเมืองมรดกโลก ไม่เพียงแต่เฉพาะเมืองหลวงพระบางเท่านั้น สิ่งที่ต้องคำนึงถึงนอกเหนือจากการปรับปรุงทางด้านกายภาพหรือทางวัตถุ คือการที่ต้องคำนึงถึงเรื่องทางสังคมและวัฒนธรรม อันเป็นวิถีชีวิตของคนในถิ่นนั้นด้วย การคำนึงถึงแต่ผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจแต่เพียงด้านเดียว อาจทำให้เกิดปัญหาตามมาอย่างมากมาย อย่างเช่น ปัญหาค่าครองชีพสูง การเกิดช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวย ปัญหาความสูญเสียวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงาม เป็นต้น

แผนผัง 2 สรุปความสัมพันธ์ในการเปลี่ยนแปลงของหลวงพระบาง

